

Sodobni slovenski skladatelji

Knjižna noviteta avtorjev muzikologa Franca Križnarja in
fotografa Tihomirja Pinterja

Pri založbi Prešernova družba, Vrba, d.o.o., je poleti 1997 v okviru Evropskega meseca kulture izšla knjiga *Sodobni slovenski skladatelji* (Contemporary Slovene Composers). Avtor teksta je muzikolog Franc Križnar, umetniške fotografije pa so delo Tihomirja Pinterja. Gre za ugledno, razkošno knjižno izdajo, ki obsega 330 strani velikega formata.

Delo je razdeljeno v tri dele. Uvodni del je Križnarjev esej o razvoju slovenske glasbe do današnjih dni in je preveden tudi v angleščino. V drugem delu predstavita sodobne slovenske skladatelje oba avtorja, muzikolog mag. Križnar in fotograf Pinter. Gre za individualni prikaz stodesetih slovenskih skladateljev v besedi in sliki po abecednem redu. Ob rojstnih podatkih izvemo pri vsakem komponistu še za stopnjo izobrazbe, posebna opomba pa nas opozori, ali gre za glasbene samouke, avtodidakte. Tudi ti osnovni podatki so prevedeni v angleščino. Sledi intervju z vsakim glasbenim ustvarjalcem (brez prevoda v angleščino). O tem, najzanimivejšem delu knjige, ki se zdi jedro, bo podrobnejši govor v nadaljevanju tega sestavka.

Večino fotografij je mojster Pinter posnel v domačem okolju portretirancev in brez uporabe umetne osvetlitve. Le redki med skladatelji so sodelovanje s fotografom odklonili. Nekateri skladatelji so v tem osrednjem delu knjige predstavljeni celo na dveh ali treh fotografskih umetniških posnetkih (v črno-beli tehniki).

Delo obravnava skladatelje, ki delujejo v Sloveniji, ter tudi tiste slovenske glasbene ustvarjalce, ki živijo in delujejo zunaj matične domovine. Gre za niz skladateljskih generacij 20. stoletja, od najstarejše do najmlajše. Nekateri starejši skladatelji so med nastajanjem tega zajetnega knjižnega, muzikološko-fotografskega dela, žal, že umrli.

V mnogih primerih so tu imena, katerih dela pogosto srečujemo na radijskih in koncertnih sporedih, ugledne osebnosti našega časa, ustvarjalci, ki so se uveljavili na področju resne glasbe, pa tudi na področjih zabavne, jazzovske in narodnozabavne glasbe.

V generaciji rojenih do vključno leta 1940 sta avtorja v besedi in sliki predstavila sedeminpetdeset osebnosti. To so (po abecednem redu): Bojan Adamič, Alojz Ajdič, Slavko Avsenik st., mag. Zeqirja Ballata, Janez Bitenc, Darijan Božič, Zvonimir Ciglič, Ciril Cvetko, Igor Dekleva, Marijan Gabrijelčič (živi v Škofji Loki), Egidij Gašperšič, Vinko Globokar, Radovan Gobec, Janez Gregorc, Avgust Ipavec, mag. Franc Jelinčič, Jakob

Jež, Pavle Kalan, Božidar Kantušer, Urban Koder, Božidar Kos, Boris Kovačič, akademik Uroš Krek, Ciril Kren, Janez Kuhar, Aleksander Lajovic, Franc Lampret, akademik Lojze Lebič, Borut Lesjak, Marijan Lipovšek, Janez Matičič, Štefan Mauri, dr Pavle Merku, mag. Pavel Mihelčič, Klaro Marija Mizerit, Vilko Ovsenik, Ivo Petrič, Milan Potočnik, Stanko Prek, Jože Privšek, akademik Primož Ramovš, Ljubo Rančigaj, Mario Rijavec, Jure Robežnik, Mojmir Sepe, Paul John Sifler, Alojz Srebotnjak, Julijan Strajnar, Pavel Šivic, Dane Škerl, Igor Štuhec, Jože Trošt, mag. Mira Voglar, Ladislav Vörös, Samo Vremšak, Albin Weingerl, Dečo Žgur.

V generacijo skladateljev, rojenih med leti 1941 in 1960, sta avtorja vključila triintrideset imen: Blaženka Arnič-Lemež, Andi Arnold, Hanzi Artač, Slavko Avsenik ml., Franc Ban, Milko Bizjak, Maksimilijan Feguš, Jani Golob, Tomaž Habe, Vladimir Hrovat, Lado Jakša, mag. Tone Janša, Janko Jezovšek, Brina Jež-Brezavšček, mag. Stane Jurgec, Peter Kopač (živi v Škofji Loki), mag. Ivo Kopecky, Aldo Kumar, Igor Majcen, Pavel Merljak, mag. Marko Mihevc, dr. Andrej Misson (živi v Škofji Loki), Jerko Novak, Janez Osredkar, Berti-Engelbert Rodošek, Uroš Rojko, Emil Spruk, Aleš Strajnar, Maks Strmčnik, Gregor Strniša, mag. Tomaž Svete, Marjan Šijanec, Bor Turel.

Skladatelji, rojeni po letu 1961, so: Vitja Avsec, Dušan Bavdek, Ambrož Čopi, Nenad Firšt, Rok Golob, Alojz Krajnčan, Dominik Krajnčan, mag. Igor Krivokapič, Milko Lazar, Damijan Močnik, dr. Jerica Oblak-Parker, Urška Pompe, mag. Mitja Reichenberg, Blaž Rojko, mag. Aljoša Solovera-Roje, Žiga Stanič, mag. Peter Šavli, Boris Vremšak, Mitja Vrhovnik-Smrekar, Larisa Vrhunc.

Zaključni, tretji del knjige, obsega Galerijo portretov: za vsakega skladatelja izvemo, kje se je šolal, kakšno je njegovo poklicno delovanje, katere so glavne kompozicijske značilnosti v njegovih delih. V mnogih primerih najdemo naslove nekaterih skladb, pogosto opremljene tudi z letnico nastanka. Tudi ta del je preveden v angleščino, prevajalec je bil Hugh Brown (Amidas, d. o. o.), besedila pa spremljajo majhne portretne fotografije skladateljev.

Najbolj zanimiv je nedvomno osrednji del knjige, kjer avtor mag. Križnar z docela nešablonskimi vprašanji (ki, mimogrede, kažejo veliko Križnarjevo razgledanost in dobro poznavanje opusa vsakega posameznega skladatelja) poskuša vsako skladateljsko osebnost približati bralcu v pravnici večplastnosti. V odgovorih se nam odkrivajo številne zanimive poteze vsakega od njih, tako s strokovne kakor tudi s človeške plati. Čeprav so nekateri intervjujanci zelo skopi v odgovorih in celo malce arogantni, velja to bolj za izjemo kakor za pravilo. Večina odgovorov izžareva veselje do komuniciranja, in čeprav se mnogi ustvarjalci ustavljajo predvsem ob svoji skladateljski poti in ob svojih delih, srečujemo v teh odgovorih tudi zanimive, prodrne misli in duhovite prebliske, ki s svojo tehtnostjo in širino presegajo zgolj ozko osebnostno in umetniško opredelitev. "*Človek in umetnik - si sploh lahko oboje hkrati?*" se iskreno in hkrati provokativno sprašuje mag. Mitja Reichenberg. Naj mi avtor besedila in spoštovani intervjujanci dovolijo, da nekaj takih misli tudi v tem sestavku navedem in s tem vzbudim pri bralcih zanimanje za celostni prikaz slovenske glasbene ustvarjalnosti ob koncu 20. stoletja, ki ga v zanimivi besedni in likovni podobi ponuja knjiga *Sodobni slovenski skladatelji*.

Tako najdemo vrsto zanimivih izjav, v katerih skladatelji "opredeljujejo svojo kompozicijsko intuicijo, tehniko in slog". Akademik Lojze Lebič pravi: *"Umetniška glasba mi pomeni zvočno izraženo človekovo inteligenco, ki poleg graditeljske logike vključuje bogati svet čustev in navdiha. Samo tonsko gradivo in igra z njim mi je premalo. Potrebujem glasbeno idejo in usmerjeno duhovno razpoloženje."* Iz marsikatero zapisane misli slovenskih ustvarjalcev odseva večno iskanje "tistega pravega", tako značilno za vsakega umetnika. Pavel Merljak: *"Zdi pa se mi, da je glasbeni svet prepohl novotarij, ki so bolj same sebi namen ... Zato mislim, da je prišel čas, da z 'obstoječim jezikom' - starimi in novejšimi glasbenimi sredstvi - ne izpovemo današnjemu ležerno-izpraznjenemu svetu zgolj strašilnih efektov, zvočnega nasilja in nekakšnih eksperimentov, temveč 'nekaj' vsebinsko vrednega."* Mag. Pavel Mihelčič pa pravi: *"Bili so časi, ko je avantgarda spreminjala svet. Avantgarda, ki deluje dandanes, se vrti v krogu eklekticizma. V tem krogu me ni."* Aktualnost svojega dela danes pojasnjuje mag. Marko Mihevc takole: *"Menim, da nastopa novo obdobje v glasbi, ko se bo v pogledu kompozicijske tehnike atonalnost pomešala s tonalnostjo, predusem v obliki več plasti, ki sočasno lebdijo druga nad drugo. Uho poslušalca pa lahko iz te večplastnosti izlušči, kar mu je najbližje."* Ivo Petrič opredeljuje svoj kompozicijski kredo takole: *"Trdno verujem v moč absolutne glasbe, ki ne potrebuje neglasbenih razlag."* In kako opredeljuje svoj način komponiranja akademik Primož Ramovš? *"Ker je glasba s svojimi izraznimi sredstvi zadržana izključno v akustičnem svetu, sem se v svojih delih vedno bolj osredotočil na čisti zvok, ga vzel kot izhodišče za glasbeno idejo in ga v skladbi razvil ter izkoristil v največji možni meri ..."* Dalje pa akademik Ramovš takole razmišlja: *"Živimo v prostoru in času ... Vendar pa imam občutek, in to vedno bolj, da glasba presega s svojo umetniško potenco tako prostor kot čas, da je v nekem smislu neskončnostna in da je prav tukaj njena največja odlika in njeno plemenito poslanstvo."*

Pojem "vodilne teme" v svojih kompozicijah zanimivo opredeljuje Maks Strmčnik: *"Osnovni impulz in željo po ustvarjanju občutim kot iskanje primerne kompozicijskega pristopa v približevanju duhovno-religioznemu in s tem presežnemu hrepenenju po absolutni Lepoti."* Kakšen je "glasbeni postopek od izhodiščnega motiva - teme do njene uresničitve - partiture", pojasnjuje Janez Gregorc: *"Imeti sposobnost komponiranja se pravi, biti sposoben realizirati glasbeno misel ali idejo. Prizadevam si, da se v delu ne loči inspiracija od tehnike. Realizacija motiva - teme je odvisna od osnovne instrumentacije, zato potrebuješ tehnično znanje. Gre za to, da se ideja uresniči v tonih, harmonskih zvezah, ritmu in da ostaneš zvest prvemu domisleku."* Urška Pompe govori o pomenu študija in razgledanosti, ki sta za dobrega glasbenika nujni komponenti: *"Dober akademski glasbenik naj bi bil intelektualna osebnost s širokim, odprtim obzorjem, - 'hlastanje' (kot ga Vi, g. Križnar, imenujete) je potemtakem le pozitivne narave in kot takšno popohloma nenevarno za ustvarjalni kredo; s stalnimi preizkušnjami si človek pridobiva pomembne izkušnje, ki mu služijo kot idealno 'pomagalo' pri čim boljšem izražanju lastne glasbene govorice."*

Na vprašanje *"Kaj je za Vas umetnost nasploh?"*, odgovarja Alojz Srebotnjak takole: *"Kot glasbeni ustvarjalec pojmem umetniško ustvarjanje kot izraz vedno novih spoznanj o samem sebi in o mojem odnosu do sveta."*

Za nekatere slovenske skladatelje velja, da v njihovih delih "glasbena in jezikovna folklor" predstavlja navdih, opazni izziv za nastanek njihovih del. Dr. Pavle Merku: *"Ljudska glasba, – a le tista, ki sem jo sam spoznal in zapisal v krajih in pri ljudeh, ki so mi pri srcu, – je del mojega življenjskega spoznavanja v prav tolikšni meri in s prav tolikšnim vplivom na moj notranji svet kakor vse drugo, kar je sooblikovalo mojo življenjsko pot. Ljudski glasbi sem prislulnil v trenutku, ko sem posvetil pozornost ljudem ..."* Alojz Krajčan, ki deluje v jazzovskih vrstah, pa pravi na primer takole: *"Glasba je univerzalni jezik, ki ga razumejo vsi narodi sveta, pa vendar ima vsak narod v tej univerzalni govorici svoj prepoznavni 'dialekt'. Če je glasbenik iskren, ne more skriti, od kod prihaja."*

Lahko ugotavljamo, da pravzaprav noben slovenski glasbenik ne more živeti le od svojega komponiranja. Orglavec in skladatelj Milko Bizjak, ki se hkrati ukvarja še s publicistiko in založništvom, zadovoljno ugotavlja in pojasnjuje hkrati: *"Srečen sem, ker mi pisati glasbo ni eksistenčno potrebno. Tako nisem prisiljen pisati za preživetje in ustvarjati na minutažo kot obrtnik. Skratka, komponiranje me ne obremenjuje kot prisila, ampak mi pomeni sredstvo spontanega soočenja z inspiracijo, ki se prelije v glasbeni zapis samo takrat, ko pride čas, da lahko zapišem vse ideje, ki se mi porodijo..."*

Številni skladatelji se posvečajo tudi pedagoškemu delovanju. In kako ta dvojnost vpliva na njihovo ustvarjalno glasbeno delo? Odgovori so dokaj različni, tudi med seboj nasprotujoči si, vsekakor pa zanimivi. O težavnosti združevanja obeh poklicev je prepričan Janez Osredkar: *"Komponist in pedagog v eni osebi je biti zelo težko"*, pravi. Dane Škerl pa je prepričan, *"da večja angažiranost na več področjih spodbuja k večji ustvarjalnosti"*.

Kar nekaj skladateljev slovenskega rodu živi in ustvarja v tujini, nekateri med njimi se pogosto vračajo v domovino in strokovno delujejo deloma v tujini in deloma v Sloveniji. Uroš Rojko pravi: *"Življenje v tujini mi predstavlja nenehni izziv v ustvarjalnem prepihu"*. Zanimiva je na primer izjava Božidarja Kantušerja, ki živi med Parizom in Ljubljano: *"... Slovenca se bolj počutim v Parizu in New Yorku kot v Ljubljani."* In dalje: *"Za slovenske glasbene kroge sem 'Francoz', za francoske pa 'tujec'."*

V omenjeni knjigi avtorjev muzikologa Križnarja in fotografa Pinterja so, kot že rečeno, obravnavani tudi slovenski glasbeni ustvarjalci "estradne glasbene scene", kar daje delu dodatno dimenzijo. *"Utemeljitelj resničnega slovenskega zabavnega zvoka seveda je in ostaja mojster Bojan Adamič"*, je prepričan Jure Robežnik. O kombinaciji resne in zabavne glasbe razmišlja Janez Gregorc: *"Pri nas nimamo pravega izraza za kombinacijo oziroma kompilacijo resne in zabavne glasbe. Današnja glasba je drugačna od glasbe pred petdesetimi leti, je predusem izraz za glasbo, obogateno z objektivnostjo novega duha v sozvočju z našim časom. To je neke vrste sinteza med resno, zabavno in jazzovsko glasbo; v glavnem je pisana v maniri (feelingu) jazza z do podrobnosti izpisanimi deli, z inštrumentacijo, ki jo omogoča veliki orkester, do svobodnih možnosti improvizacije."* Tudi skladatelji mlajše generacije še iščejo odgovore v zvezi s to dvojnostjo. Mitja Vrhovnik – Smrekar: *"Problematičnost ločevanja 'seriozne' in 'zabavne' glasbe sem nehote podedoval iz zgodovine. V tem ločevanju pa vidim predusem nemoč in neobgljenost kritike, muzikologije in seveda Trga. Ker*

vsekakor zelo resno pišem zabavno glasbo in se ob pisanju resne glasbe tudi zabavam, mislim, da je problem in distinkcija drugje: v kvaliteti in komunikativnosti ..."

Obširno delo *Sodobni slovenski skladatelji* avtorjev mag. Križnarja in Pinterja lahko nesporno uvrstimo med dragocena pričevanja našega časa. Glede na prevod v angleški jezik (prvi in tretji del) bo knjiga zanesljivo našla tudi bralce v tujini. Ustregla in postregla bo s podatki o sodobnih slovenskih skladateljih marsikateremu poznavalcu in morda tudi ljubitelju glasbe, še zlasti, če se bo s tem ali onim imenom slovenskega skladatelja 20. stoletja srečal tako ali drugače. Za bolj priročno rabo je Prešernova družba v dneh zgodnje jeseni 1997 to delo izdala v manjšem knjižnem formatu z naslovom *Sto slovenskih skladateljev* in s podnaslovom *Sodobni glasbeni ustvarjalci*. Knjiga je vsebinsko identična z zgoraj omenjenim delom, seveda brez prevoda v angleščino, vsi skladatelji pa so v slikovnem materialu obravnavani enakopravno, s po eno fotografijo.

ZUSAMMENFASSUNG

Slowenische zeitgenössische Komponisten /Križnar, Pinter/

Das Werk mit dem Titel *Slowenische zeitgenössische Komponisten* der Autoren Franc Križnar /Musikologe/ und Tihomir Pinter /Fotograf/ besteht aus drei Teilen:

- Einführungsartikel des Musikologen Križnar,
- Hundertzehn slowenische Komponisten in Wort und Bild, ein Interview mit jedem von ihnen,
- Eine Galerie von Porträts.

Der erste und der dritte Teil sind auch ins Englische übersetzt.

Es handelt sich um eine Darstellung von slowenischen zeitgenössischen Komponisten, die auf dem Gebiet der ernsten Musik, der Unterhaltungs- und Volksmusik und Jazz tätig sind. Sie werden in alphabetischer Reihenfolge aufgezählt. Einige von ihnen sind im Ausland tätig.

Sehr interessant ist der Hauptteil des Werkes, ausgestattet mit künstlerischen schwarz-weißen Fotoporträts. Mag. Križnar hat uns die Musiker als interessante Personen und Fachleute nah gebracht.

Im dritten Teil gibt es neben kleinen Fotoporträts der Komponisten eine Reihe von biographischen Daten. Der Leser wird auch über die Hauptzüge ihrer Komposition informiert. Es werden auch die Titel einiger bedeutenden Kompositionen angeführt.

Das Werk den beiden Autoren, Križnar und Pinter, kann man in die wertvollen Merkmale unserer Zeit einordnen.

Gleichzeitig ist eine Kurzausgabe des Werkes mit dem Titel *Hundert slowenische Komponisten* mit dem gleichen Inhalt, aber ohne englische Übersetzungen erschienen. Die Ausgabe ist mit je einem Foto von jedem Komponisten versehen.